

району більш як у 10 разів перевищував пересічний для України показник (Табл.). Крім цього, у регіоні мало місце зростання захворюваності населення на злоякісні новоутворення, гіпертонію, цукровий діабет тощо.

Для встановлення залежності захворюваності населення від забруднення території Чернігівської області були проведені обчислення коефіцієнтів рангової кореляції. У результаті було встановлено, що на захворюваність людини найбільше впливає цезій-137, головним чином, це стосується захворюваності ендокринної системи (коефіцієнт кореляції становить 0,71), захворюваності крові та кровотворних органів (0,59), а також захворюваності на новоутворення (0,52). Такі показники кореляційної залежності засвідчують значний негативний вплив радіаційного забруднення на стан здоров'я населення.

У Новгород-Сіверському Поліссі інтенсивно відбувається скорочення населення. Радіаційне забруднення обмежує розвиток традиційних для даної місцевості видів господарської діяльності, наприклад, землеробства чи пасовищного скотарства, ускладнює розвиток рекреаційного комплексу регіону. Чорнобильська аварія загострила економічні проблеми, пришвидшила і поглибила демографічну кризу, спричинила соціально-психологічну напругу, погіршення стану здоров'я населення Новгород-Сіверського Полісся. Тому важливими завданнями є пошук ефективних механізмів захисту людей від впливу радіації та поліпшення соціального захисту населення, яке постраждало від аварії на ЧАЕС.

ЕКОТРОФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УГРУПОВАНЬ НЕМАТОД ЛУЧНИХ ЕКОСИСТЕМ МЕЗИНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

Жиліна Т.М., Шевченко В.Л.

*Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів*

Контактуючи з різними ґрунтовими організмами, ґрунтові нематоди є обов'язковою ланкою трофічних ланцюгів [1, 4]. Прямі трофічні зв'язки нематод у ґрунтовому біоценозі багатогранні: нематоди живляться різними ґрунтовими організмами і в той же час слугують їжею для інших організмів.

Для багатьох видів нематод основним джерелом їжі є рослинність. Усіх ґрунтових нематод в тій чи іншій мірі пов'язаних з рослинами називають «фітонематодами».

Фітонематод, що є паразитами рослин, називають фітогельмінтами. Це нематоди, які викликають у рослин специфічні пошкодження. Фітогельмінти є краще вивченою групою нематод, в зв'язку з тим, що деякі види можуть завдавати значних економічних збитків в лісовому та сільському

господарствах. Вони мають стилет (або спис) за допомогою якого ушкоджують покриви підземних частин рослин і живляться вмістом клітин.

Спеціалізовані форми, які висмоктують вміст гіфів грибів, називають мікогельмінтами (мікрофаги, мікохилофаги). Вони концентруються у вогнищах розвитку грибів і є фактором впливу на груповий склад грибної флори в ризосфері рослин [3].

Взаємовідносини нематод і грибів мають велике значення для розвитку процесів деструкції в ґрунті [2]. Деякі дослідники вважають, що мікогельмінти можуть живитися грибами-мікоризоутворювачами, припиняючи розвиток мікоризи, і тим самим виступати в ролі опосередкованих паразитів рослин [6].

Домінуюче положення в угрупованнях ґрунтових нематод займають споживачі мікрофлори. Вони входять до складу сапрофільного комплексу, який утилізує енергію і елементи живлення, акумульовані в рослинних рештках [5]. Вперше сапробіонти, як екологічна група нематод, були виділені І.М. Філіпсьєвим (1934).

Всеїдні – можуть живитися широким спектром харчів.

Нарешті, серед нематод можуть бути хижі, які живляться іншими нематодами.

На території Мезинського національного природного парку в 2013-2014 роках проведені еколого-фауністичні дослідження угруповань нематод ґрунту лучних екосистем.

Луки на території МНПП зосередженні переважно в заплаві Десни. Вони представлені справжніми і болотистими луками. Серед перших переважають лисохвостові та тонкомітлицеві формації.

Болотисті луки навколо озер-стариць представлені угрупованнями бекманії звичайної (*Beckmannia eruciformis*) та мітлиці повзучої (*Agrostis stolonifera*).

Суходільні луки представлені угрупованнями формацій мітлиці звичайної (*Agrostis vulgaris*) та костриці овечої (*Festuca ovina*).

На підвищених ділянках правого корінного берега Десни поширені остепнені луки з переважанням мітлиці виноградникової (*Agrostis vinealis*) та тонконогу вузьколистого (*Poa angustifolia*).

Виділення нематод проводили загальноновизнаним лійковим методом Бермана з ґрунтових проб, які були відібрані в трьох лучних екосистемах. Експозиція виділення – 48 години. Нематод в пробірках фіксували ТАФ (триетаноламін, формалін, вода у співвідношенні 2 : 7 : 91). З фіксованих нематод готували тимчасові водно-гліцеринові препарати (Кирьянова, 1969).

В ґрунті лучних екосистем МНПП було виявлено 45 видів нематод (Таблиця).

Серед зареєстрованих видів нематод відмічені представники 5 еко-трофічних груп: фітогельмінти (ф), мікогельмінти (м), сапробіонти (с), всеїдні (в) та хижі (х).

Видовий склад ґрунтових нематод лучних екосистем Мезинського національного природного парку

№ з/п	Назва виду	Еко-троф. група	Чисельність (100 г ґрунту)	
			Особин	%
1	<i>Alaimus primitivus</i> De Man, 1880	с	7	0,8
2	<i>Campydora demonstrans</i> Cobb, 1920	в	21	2,5
3	<i>Prismatolaimus intermedius</i> Bütschli, 1873	с	5	0,6
4	<i>Aporcelaimellus obtusicaudatus</i> (Bastian, 1865) Heyns, 1965	в	10	1,2
5	<i>Mesodorylaimus bastiani</i> Bütschli, 1873	в	4	0,5
6	<i>Dorylaimus stagnalis</i> Dujardin, 1845	в	4	0,5
7	<i>Eudorylaimus carteri</i> (Bastian, 1865) Andrassy, 1959	в	18	2,1
8	<i>Eudorylaimus ettersbergensis</i> (De Man, 1885) Andrassy, 1959	в	19	2,2
9	<i>Ecumenicus monohystera</i> (De Man, 1880) Thorne, 1974	в	22	2,6
10	<i>Tylencholaimus mirabilis</i> (Bütschli, 1873) De Man, 1876	м	19	2,2
11	<i>Tylencholaimus teres</i> Thorne, 1939	м	7	0,8
12	<i>Longidorus elongatus</i> De Man, 1876 Thorne et Swanger, 1936	ф	2	0,2
13	<i>Mylonchulus parabrachyurus</i> (Thorne, 1924) Andrassy, 1958	х	2	0,2
14	<i>Anaplectus granulatus</i> (Bastian, 1865) De Coninck et Sch. Stekhoven, 1933	с	11	1,3
15	<i>Cephalobus persegnis</i> Bastian, 1865	с	7	0,8
16	<i>Eucephalobus oxyuroides</i> (De Man, 1880) Steiner, 1936	с	5	0,6
17	<i>Eucephalobus mucronatus</i> (Kozłowska et Roguska-Wasilewska, 1963) Andrassy, 1967	с	24	2,8
18	<i>Acrobeloides bütschlii</i> (de Man, 1884) Steiner et Buhner, 1933	с	4	0,5
19	<i>Acrobeloides nanus</i> (de Man, 1880) Andrassy, 1967	с	4	0,5
20	<i>Acrobeles ciliatus</i> von Linstow, 1877	с	7	0,8
21	<i>Cervidellus cervus</i> Thorne, 1925	с	9	1,1
22	<i>Chiloplacus symmetricus</i> (Thorne, 1925) Thorne, 1937	с	32	3,8
23	<i>Panagrolaimus rigidus</i> (Schneider, 1866) Thorne, 1937	с	9	1,1
24	<i>Protorhabditis</i> sp.	с	4	0,5
25	<i>Mesorhabditis monhystera</i> (Bütschli, 1873) Dougherty, 1955	с	2	0,2
26	<i>Aphelenchus avenae</i> Bastian, 1965	м	94	11,1
27	<i>Paraphelenchus pseudoparietinus</i> (Micoletzky, 1922) Micoletzky, 1925	м	13	1,5

28	<i>Aphelenchoides composticola</i> Franklin, 1957	м	2	0,2
29	<i>Aphelenchoides limberi</i> Steiner, 1936	м	1	0,1
30	<i>Aphelenchoides asterocaudatus</i> Das, 1967	м	6	0,7
31	<i>Aglenchus agricola</i> (De Man, 1921) Andrassy, 1954	м	59	7
32	<i>Filenchus filiformis</i> (Butschli, 1873) Andrassy, 1954	м	6	0,7
33	<i>Tylenchus davainei</i> Bastian, 1865	м	6	0,7
34	<i>Nothotylenchus exiguus</i> Andrassy, 1958	м	1	0,1
35	<i>Boleodorus thylactus</i> Thorne, 1941	м	4	0,5
36	<i>Gracilacus audriellus</i> Brown, 1959	ф	10	1,2
37	<i>Paratylenchus nanus</i> Cobb, 1923	ф	49	5,8
38	<i>Ditylenchus dipsaci</i> (Kuhn, 1857) Filipjev, 1935	ф	7	0,8
39	<i>Tylenchorhynchus dubius</i> (Butschli, 1873) Filipjev, 1936	ф	40	4,8
40	<i>Pratylenchus pratensis</i> (De Man, 1880) Filipjev, 1936	ф	2	0,2
41	<i>Helicotylenchus dihystra</i> (Cobb, 1893) Sher, 1961	ф	174	20,5
42	<i>Macroposthonia</i> sp.	ф	2	0,2
43	<i>Hemicycliophora</i> sp.	ф	6	0,7
44	<i>Heterodera</i> sp. 1	ф	103	12,3
45	<i>Heterodera</i> sp. 2	ф	4	0,5
Разом			847	100

Переважаючою за кількістю видів групою виявилися сапробіонти, які нараховують 14 видів. Більшість зареєстрованих сапробіотичних видів нематод (78,6%) є представниками ряду Rhabditida, тоді як з рядів Enoplida, Triplonchida та Plectida виявлено лише по 1 виду нематод.

Найбільшою видовою різноманітністю характеризується родина Cephalobidae, до якої віднесено 8 видів нематод. Найчисельнішими сапробіотичними видами є *Chiloplacus symmetricus* та *Eucephalobus mucronatus*, частка участі яких в складі фауни становить 3,8% та 2,8% відповідно.

Група мікогельмінти представлена 12 видами нематод, більшість з яких, а саме 10 видів, є представниками ряду Tylenchida, які складають 83,3%, ряд Dorylaimida включає 2 види (16,7%). Родини Aphelenchoididae та Tylenchidae включають більшу кількість видів (по 3 види). Найчисельнішими видами цієї групи виявилися *Aphelenchus avenae* (11,1%) та *Aglenchus agricola* (7%).

В ґрунті лучних екосистем МНПП було зареєстровано 11 видів фітогельмінтів. Виявлені види є представниками двох рядів: Tylenchida та Dorylaimida. До ряду Tylenchida належить більшість паразитичних видів, а саме 10 видів, які складають 90,9%, тоді як ряд Dorylaimida включають лише 1 вид. Переважаючими за чисельністю видами є *Helicotylenchus dihystra* (20,5%),

Heterodera sp. 1 (12,3%), *Paratylenchus nanus* (5,8%), *Tylenchorhynchus dubius* (4,8%).

Група всеїдні представлена 7 видами нематод, з яких 6 видів є представниками ряду Dorylaimida, а 1 вид належить до ряду Enoplida. Найбільшою видовою різноманітністю характеризується родина Qudsianematidae, до якої віднесено 3 види нематод. Найчисельнішими видами є *Ecumenicus monohystera* та *Campydora demonstrans*, частка участі яких в складі фауни становить 2,6% та 2,5% відповідно. Найменшою кількістю видів характеризується група хижих нематод, яка представлена лише 1 видом (*Mylonchulus parabrachyurus*).

Список використаних джерел

1. Груздева Л.И. Фауна почвообитающих нематод сосняка скального / Л.И. Груздева // Межд. журнал бот. садов. "HORTUS BOTANICUS". - №1. - Петрозаводск, 2001. - С. 66-68.
2. Деккер Х. Нематоды растений и борьба с ними / Х. Деккер. – М.: Колос, 1972. – 443 с.
3. Нематоды растений и почвы. Род Дитиленхус. - М.: Наука, 1982. – С.140 – 146.
4. Соловьева Г.И. Взаимосвязи почвенных нематод в естественных и поверхностно удобренных луговых биогеоценозах Карелии / Г.И. Соловьева, В.Д. Лопатин // Фитогельминтологические исследования. – М.: Наука, 1978. – С. 117 – 126.
5. Стриганова Б.Р. Питание почвенных сапрофагов / Б.Р. Стриганова - М.: Наука, 1980. – 243 с.
6. Riffle J.W. Effect of an Aphelenchoides species on the growth of mycorrhizal fungi / J.W. Riffle. – Nematologica, 1968. - 14. – № 1. – P. 14.

РАРИТЕТНЕ ФІТО- ТА ЦЕНОРІЗНОМАНІТТЯ ТЕРИТОРІЇ МЕЗИНСЬКОГО НПП

Карпенко Ю.О.

*Мезинський національний природний парк,
с. Свердловка, Чернігівська обл.*

Природна рослинність на території НПП «Мезинський» не зазнала значних змін в результаті антропогенних впливів. Ценотична різноманітність становить понад 50 рослинних асоціацій.

Лісистість території Мезинського НПП становить 38%, під луками зайнято 16% території, болотами – 1%, водоймами – 3%. Вододільні простори розорані і зайняті під сільськогосподарські угіддя (35%), під забудовами і дорогами знаходиться 7% площі території парку.

Найбільша кількість раритетних видів зосереджена в центральній і східній, більш багатих за рослинним покривом, частинах території НПП.

На території НПП «Мезинський» виявлено 16 видів судинних рослин, занесених до Червоної книги України: